

Nysgjerrig-Per

Anne Trine Kjørholt og Per Egil Mjaavatn

I 1987 arrangerte Norsk senter for barneforskning (NOSEB) sin første store internasjonale konferanse – ”Growing into a Modern World”. Konferansen ble avsluttet med en festmiddag i det nybygde konferansehotellet på Hell. Det var mange spontane taler under middagen, og en av talerne var Per Olav Tiller. Han var alt den gang – etter Åse Gruda Skard – en nestor i norsk forskning om barn og barndom. Per Olav omtalte konferansen som et vendepunkt i hans liv. ”For første gang,” sa han, ”opplever jeg å kunne kalle meg selv en barneforsker.” Den internasjonale forsamlingen på tvers av fag og profesjoner gjorde ham oppglødd. Dette var hva han i mange år hadde ventet på – en anledning til å se *barna* og *barndommen* som samtidig en enhet og et uendelig mangfold.

Per Olav Tiller har gjennom sitt lange forskerliv i uvanlig grad vært i stand til å sette barna i fokus. Men synsvinkelen har vært i kontinuerlig endring. ”Det kommer an på,” har vært ett av Per Olavs standarduttrykk når et tema knyttet til barneforskning ble brakt på bane. Det kommer an på hvilket øye som ser og hvilket barn en ser.

Per Olav var en av de første forskerne som ble knyttet til det som fra starten i 1982 het NAVF’s senter for barneforskning. Den tverrfaglige profilen passet ham perfekt. Det var knapt et fagområde som ikke fikk hans ungdommelige ansikt til å gløde. Enten det var diskusjoner om fysisk miljø, pediatri eller kultur, var Per Olav en viktig bidragsyter som alltid kom med underfundige spørsmål med rot i hans innsikt i barndommens mysterier. Han har derfor som mentor for mange rekrutter satt spor. Han er og har vært genuint nysgjerrig i alt som har med barn og oppvekst å gjøre.

Selv om psykologien var utgangspunktet for forskergjerningen, ble levekår, barnevern, velferd og også barns rettigheter, sentrale forskningsfelt. Senere også barns kultur, vennskap blant barn og barndommens historie.

Per Olav var en av våre første militærnektere med klar både politisk og pasifistisk begrunnelse. Det var derfor ikke så rart at hans første publikasjoner dreide seg om krig og aggresjon. Interessen for menneskesinnet tok han med seg inn i all sin forskning. Artikkelen ”Problembarnet mennesket” trykket i Nordisk Psykologi i 1989 viser veg inn i et vanskelig terreng. Per Olav har alltid vært alternativ og samfunnskritisk. Vi har begge mange ganger opplevd ved NOSEB når noen begeistret snakket om sin forskning at Per Olav tok ordet og kommenterte på sin vennlige måte resultatene fra en helt annen side – ofte med utgangspunkt i barnets perspektiv. Han så på foreldrerollen fra barns perspektiv og han var den første som for alvor gikk løs på fars betydning i barns liv. Han startet med å studere sjømannsbarn og endte opp med den flotte boka ”Far – sett med barns øyne” som han utga sammen med grunnleggeren av Norsk barnekunstmuseum – Rafael Goldin.

De mange og lange samtalene med Per Olav gjennom 15 år ved Norsk senter for barneforskning var aldri kjedelige. Han kunne undre seg over teksten i ”Gjendines bånlat” i det ene øyeblikket for i det neste å kommentere utsagn fra våre politikere i barnehagedebatten.

Ingen kan som han trekke linjene fra Trondheim gamle barneasyl til dagens skole og barnevern, og få kan som han koble det fysiske med det sjelelige. Vi har hatt en felles interesse for natur og alt som lever og gror. Det er noe panteistisk over Per Olav når han beskriver heggeblomstring en blå maikveld i Trøndelag. Dette er også noe han deler med sin kjære kone Guro. Det broren Lars Tiller kunne uttrykke med malerkunst, lever like sterkt i Per Olavs sinn, og blått er nok favorittfargen selv om den politiske fargen er rød. I boka om barndommen på Møllenberg i Trondheim beskriver han fargene og luktene i gata på en måte som gjør tidsmaskinen overflødig. Vi *er* der i hans førkrigsbarndom. Vi hører barnas rim og regler og vi hører stemmen når han roper opp til mor i andre etasje – ”sleng ned dønnøkkelen og ei skive med sirup!” Han hadde ingen tid å miste som barn – og han har brukt tida godt som voksen.

Hans grensesprengende karakter kommer til uttrykk på så mange måter, som for eksempel gjennom tverrfaglighet, og kombinasjon av ulike sjangre. I antologien *Barndom i skjønnlitteraturen* som han publiserte i 1994 sammen med Fritz Seidenfaden, stiller han spørsmålet om atferdsvitenskapen er i stand til å ”se til bunns i barndommens hemmeligheter”.

Svaret hans ligger implisitt i neste spørsmål som han formulerer slik: ”Har vi råd til å la de litterære kildene ligge der ubrukt når vi er engasjert i studiet av barndommen?” Per Olavs mange publikasjoner og foredrag illustrerer på en sjelden måte hvordan skjønnlitteratur kombinert med empirisk forskning og en barneforskners analytiske blikk kan bidra til økt innsikt i fenomenet barn og barndom. Forskning er som diktning, å se. ”Barndommens opplevelsesform innebærer antakelig at denne perioden i livet for de fleste både er den beste og den verste,” skriver han, og gjengir i denne sammenhengen Inger Hagerups dikt Bråglimt:

Hvordan fant ens barndom sted?
Den som kunne svare.
Var det nesten aldri fred?
Var det nesten bare
Forte, redde hjerteslag,
trass og anger, nederlag,
synd og sorg og fare?
Vent! Det lukter også hegg
Hassel, tang og or.
Lenet mot en låvevegg
Riven fra i fjor.
Hesjene med nyslått høy
Snorene med drivhvitt tøy
Og en svartkledd mor.

Per Olav er en sjeldent god formidler. Gjennom utallige foredrag i et langt liv har han trollbundet og inspirert store og mindre forsamlinger med sin imponerende innsikt i barndom og barneforskning. Nevnes kan i fleng internasjonale og nasjonale forskningskonferanser, historielag, velforeninger, barnehager og skoler, kommuner og fylkeskommuner, barnevernseter, Kulturråd, OMEP, FN-sambandet, og mange, mange flere.

Per Olavs pionerånd i forhold til et barneperspektiv på samfunns- og kulturforskning innebærer blant annet å sette barn i hovedfokus som informanter i forskningen. Det er barn som er eksperter på det å være barn, er en ytring han har gjentatt i mange sammenhenger. En grunnleggende tillit til og tro på barns kunnskaper, undring og evne til refleksjoner om livet og verden som omgir dem, gjenspeiler hans forankring i en humanistisk filosofi. Ved å lytte til barn blir vi ofte overrasket og kan lære å se verden med nye øyne. Barn og voksne har ofte forskjellig opplevelse av

samme fenomen. I boka *Hverandre* som kom ut på Gyldendal Norsk forlag i 1989, refererer Per Olav følgende barndomshistorie formidlet av professor Høye ved Ås landbrukshøyskole på hans 90-årsdag:

Som liten gikk han en vinterdag tur med sin far langs en vei med så høye brøytekanter at han ikke kunne se over de, og utbrøt: "Så høyt!" Faren sa: "Så du synes at dette er mye snø? Da jeg var på din alder, var brøytekantene så høye at det ikke gikk an å se over dem!"

I 1988 ble artikkelen "Barn som sakkyndige informanter" publisert i artikkelsamlingen *Interview med børn*, av Socialforskningsinstituttet i København. I dagens tverrfaglige, internasjonale, sosiale barne- og barndomsforskning står et barneperspektiv sentralt, noe som gjenspeiles i et mangfold av forskningslitteratur både substansielt, metodologisk og teoretisk. Per Olavs artikkel fra 1988 la grunnlaget for den debatten vi har i dag. Artikkelen hans er stadig like aktuell og ofte referert til av barneforskere. Vi er meget glade for å ha fått tillatelse til å trykke opp denne artikkelen på nytt i *Barn*.

Er barneforskning nødvendig? Dette spørsmålet stiller Per Olav som innledning i boka *Hverandre*. Han svarer på denne måten:

Det er egentlig ikke nødvendig å argumentere for forskning om barn og barndom. Nysgjerrighet, vitebegjær og undring er drivkraften bak så mange former for gransking og studier, så vi må heller spørre: Hvorfor ikke? Likevel er det et faktum at slik forskning er nødvendig av hensyn til et felles ønske om å skape et best mulig samfunn både på kort sikt og i overskuelig framtid.

Med nysgjerrighet som drivkraft i barneforskning, fremhever Per Olav at forskningens fremste oppgave ikke er å komme med bastante svar, men basert på empiriske analyser å formulere nye kreative spørsmål. Han tar et aktivt standpunkt i forhold til betydningen av fellesskap, omsorg og relasjoner. Barns situasjon i dagens nyliberalistiske samfunn i den vestlige del av verden er som voksnes preget av et økende krav om autonomi og selvrealisering. Fleksibilitet, brukertilpasning og retten til å ta egne valg understrekes også for små barn. Allerede i 1989 hadde Per Olav følgende refleksjoner knyttet til spørsmålet han selv stiller: Er den voksne "selvrealiserende" mann uavhengig?

Det dreier seg om gjensidig avhengighet. Dersom noe trekk kan sies å være særlig karakteristisk for mennesket, er det nettopp dette: Jeg er menneske bare i kraft av andre. Det enkelte mennesket kan sannsynligvis beskrives og forklares ved sine samtidige, fortidige og forventede relasjoner.

Teksten er hentet fra boka *Hverandre* under følgende undertittel: "Autonomi som selvbedrag".

Per Olav har som få andre forskere *sett* barna og barndommen. Kanskje det er fordi han tross sine 80 år aldri har blitt helt voksen. Han er i stand til å kjenne barnet i seg og bevare en nesten barnlig nysgjerrighet for det meste. Dette, samt et glødende engasjement koblet med humor, gjør at en samtale med Per Olav alltid er inspirerende.

Barn kom med sitt første nummer vinteren 1983. Per Olav har synliggjort barna gjennom et stort antall artikler opp gjennom årene. Både den nåværende og den første redaktøren av tidsskriftet er sammen med de øvrige medarbeiderne i redaksjonen, Tora Korsvold, Vebjørng Tingstad og Karin Ekberg, stolte over å kunne bidra til å synliggjøre Per Olav.

Dette nummeret av *Barn* er spesielt laget for å markere Per Olavs 80-årsdag. Et knippe av tidligere kolleger og venner ved Norsk senter for barneforskning bidrar med artikler om sentrale temaer i dagens barneforskning, alle inspirert av Per Olav. Vi vil understreke at nummeret kun ga plass til et lite utvalg av de mange forskere som er inspirert av Per Olav.

Vi vil på det varmeste få takke for den banebrytende innsats Per Olav har gjort for barne- og barndomsforskning generelt, og for hans unike forskningsbidrag ved sitt virke ved Norsk senter for barneforskning spesielt.

Gratulerer med dagen!

Anne Trine Kjørholt
Norsk senter for barneforskning (NOSEB)
NTNU
NO-7491 Trondheim, Norge
e-post: anne.trine.kjorholt@svt.ntnu.no

Per Egil Mjaavatn
Pedagogisk institutt
NTNU
NO-7491 Trondheim, Norge
e-post: per.egil.mjaavatn@svt.ntnu.no